

HỘI THẢO KHOA HỌC: ĐÀO TẠO BÁO CHÍ ĐÁP ỨNG YÊU CẦU XÃ HỘI

TRẦN THẾ PHIỆT^(*)
tổng thuật

1. Vừa qua, ngày 22 tháng 4 năm 2008, Học viện Báo chí và Tuyên truyền, Học viện Chính trị - Hành chính Quốc gia Hồ Chí Minh, tổ chức Hội thảo với chủ đề “Đào tạo báo chí đáp ứng nhu cầu xã hội” nhằm mục đích tham khảo các ý kiến đóng góp tại Hội thảo để tìm kiếm giải pháp tiếp tục đổi mới đào tạo báo chí đáp ứng tốt hơn, hiệu quả hơn cho xã hội; qua đó có thể phân nào nhìn lại công tác đào tạo của trường thời gian vừa qua.

Khai mạc Hội thảo, PGS., TS. Nguyễn Văn Dũng, Phó trưởng Khoa Báo chí, Học viện Báo chí và Tuyên truyền đã điểm lại 47 năm phấn đấu và trưởng thành của Khoa Báo chí trong lĩnh vực đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ nhà báo cho đất nước. Cho đến nay, “Khoa Báo chí đã đào tạo gần 10 ngàn phóng viên, biên tập viên cho các cơ quan báo chí truyền thông cũng như nhiều cán bộ nhân viên cho các cơ quan tư tưởng - văn hóa trong cả nước, 6 tiến sĩ, 206 thạc sĩ báo chí; hàng ngàn lượt người được tập huấn-đào tạo theo chương trình cấp tốc, ngắn ngày theo chức danh, công việc, theo đề tài và nhóm công chúng - đối tượng”. Tuy nhiên, ông

cũng khẳng định, để phù hợp với giai đoạn cách mạng mới, để phù hợp với kỷ nguyên bùng nổ thông tin như ngày nay, đào tạo báo chí phải có nhiều cải tiến, thay đổi để đáp ứng được nhu cầu xã hội hiện đại.

2. Đề cập đến đội ngũ nhà báo hiện nay, một số ý kiến thì cho rằng, “có thể nói lực lượng làm báo của chúng ta đang trong trạng thái vừa thừa vừa thiếu... Sự kéo căng về lực lượng khiến làng báo thiếu “cây bút”. Một hiện tượng khá phổ biến là nhiều phóng viên đang ở độ sung sức đã được (bị) đưa lên làm quản lý, biên tập nên không còn điều kiện tác nghiệp trực tiếp” (Nhà báo Đà Trang. *Truyền “đạo” và truyền “lửa”*). Các đại biểu cho rằng, “người có năng khiếu, có ý chí, nghị lực phấn đấu học tập (không nhất thiết học trong nhà trường hay trường báo chí, quan trọng hơn là học trong trường đời) và rèn luyện trong môi trường nhất định có thể trở thành nhà báo giỏi. Trong quá trình hình thành phẩm chất, năng lực và cả nhân cách của nhà báo, khâu đào tạo trên ghế nhà

^(*) PGS., TS. Học viện Báo chí và Tuyên truyền, Học viện Chính trị-Hành chính quốc gia Hồ Chí Minh.

trường đại học đóng vai trò quan trọng” (PGS., TS. Nguyễn Văn Dũng. *Năng khiếu báo chí và nhà báo có thẩm quyền*). Do tính chất của báo chí và truyền thông đại chúng, hoạt động báo chí có khả năng quy tụ nguồn lực lao động từ các ngành nghề rất khác nhau, miễn là có năng khiếu, lòng ham thích, năng lực hành nghề và điều kiện cho phép. Nhà báo cần có phẩm chất, năng lực và phong cách tư duy đa dạng – tư duy hình tượng, tư duy lô gíc và sự kết hợp giữa các phong cách tư duy khác nhau. Hơn thế nữa, “một nhà báo giỏi phải là người nhạy bén với tin tức, tinh tế trong cách xử lý vấn đề – từ văn phong đến câu chữ, phải hiểu biết rộng, có nhiều mối quan hệ và phải luôn... tò mò. Tất cả những đặc điểm này không thể có được trong một con người nếu không trải qua nhiều tháng ngày lăn lộn với thực tế, học hỏi từ thực tế cuộc sống và từ những người đi trước” (Nhà báo Lê Minh Quốc. *Làm báo đối ngoại: lối đi nào cho hiệu quả*).

Vấn đề chất lượng đào tạo là mối quan tâm chung của Hội thảo. Bởi quy trình đào tạo các môn học chuyên ngành báo chí không giống với các môn kiến thức chung. Các học phần sáng tạo tác phẩm đòi hỏi sinh viên sau khi học xong, phải viết được các tác phẩm báo chí theo các thể loại (như tin tức, bình luận, phóng sự, phỏng vấn...). Như vậy, đào tạo báo chí thực chất là dạy nghề làm báo, mà đã là dạy nghề thì rất khác với dạy và học các môn lý luận hay các môn chuyên ngành khác (xem PGS., TS. Đức Dũng. *Đổi mới tư duy đào tạo báo chí*). Nhà trường phải là nơi không những truyền thụ tri thức mà phải coi trọng cả dạy lối sống cho người làm báo,

dạy cách tự học, dạy phương pháp tư duy cho sinh viên, cho tầng lớp thanh niên. Có như vậy, nhà trường đại học mới trở thành hạt nhân của sự phát triển xã hội và nhân cách người làm báo. Ra trường những cử nhân báo chí dần dần tiếp tục tự học tập, rèn luyện, tự bồi dưỡng để trở thành những nhà báo với đúng như danh vị, chức năng mà người học đảm nhận. Tất cả những điều này phụ thuộc rất lớn vào yếu tố tổ chức dạy và học ngay trên ghế nhà trường đại học” (PGS., TS. Đinh Văn Hường. *Những vấn đề đặt ra và giải pháp nâng cao chất lượng đào tạo của Khoa Báo chí, trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn hiện nay*).

Tại Hội nghị lần thứ 5 Ban chấp hành Trung ương khóa X về "Công tác tư tưởng, lý luận và báo chí trước yêu cầu mới", bên cạnh việc khẳng định những thành công của báo chí trong thời gian qua thì Hội nghị cũng nêu rõ những hạn chế và chỉ rõ một trong những nguyên nhân dẫn đến tình hình đó là do "đội ngũ cán bộ và công tác đào tạo, bồi dưỡng cán bộ làm công tác tư tưởng, lý luận, báo chí còn nhiều hạn chế, yếu kém. Cụ thể là, công tác đào tạo còn bất cập trước yêu cầu mới, nhất là yêu cầu của thời kỳ hội nhập quốc tế" (PGS., TS. Dương Xuân Ngọc. *Về định hướng công tác đào tạo báo chí nước ta trong thời kỳ đổi mới, hội nhập quốc tế*).

Từ thực tiễn công tác báo chí, các đại biểu đại diện cho các cơ quan báo chí, là những người trực tiếp vừa tác nghiệp, vừa lãnh đạo cơ quan báo chí, đã có nhiều ý kiến nhận xét về thực tế chất lượng các sinh viên báo chí mới ra trường. Các đại biểu cho rằng, các sinh viên báo chí mới ra trường phần lớn rất

nhật tình, say mê, nhạy bén với xu hướng mới, ứng dụng tốt công nghệ thông tin và kỹ năng sử dụng Internet tốt. Tuy nhiên, nhận thức về các vấn đề chính trị, kinh tế, văn hóa, xã hội còn hạn chế, nặng về sách vở, kỹ năng phát hiện và xử lý thông tin còn yếu, trình độ ngoại ngữ chưa theo kịp các yêu cầu ngày càng cao của báo chí, truyền thông hiện đại, cá biệt còn có cả những trường hợp yếu cả về kỹ năng cơ bản lẫn sử dụng tiếng Việt.

Các đại biểu nhất trí cao với ý kiến của nhà báo Nguyễn Tuấn Việt, ba nguyên nhân của "một số bất cập của đào tạo báo chí hiện nay" là:

a. Mục tiêu đào tạo chưa quan tâm đúng mức đến tính thị trường - cạnh tranh và vai trò cầu nối giữa báo chí và bạn đọc.

b. Chương trình đại học chưa hợp lý.

c. Sự thiếu vắng hệ thống đào tạo thường xuyên.

Nhà báo Đoàn Xuân Bộ cho rằng, điều quan trọng của đào tạo báo chí là "Nối cây cầu giữa nhà trường đào tạo báo chí và xã hội". Thực tế sinh viên ra trường thường "thiếu kỹ năng thông thường", "thừa cái cao xa, thiếu cái gần gũi cuộc sống". Vì vậy "nối cây cầu giữa nhà trường và các toà soạn" là việc làm rất cần thiết. Để thiết lập cầu nối này, tham luận của ThS. Đỗ Chí Nghĩa nêu vấn đề: "Đào tạo báo chí: sinh viên cần 'xuống lò'", bởi vì: "Người thầy lớn: thực tiễn", "sinh viên không có điều kiện sống trong áp lực nghề nghiệp thực sự nên dễ sa đà lý thuyết, thiếu linh hoạt và nhạy bén". Nhiều tham luận của các thầy cô giáo thuộc Học viện Báo chí - Tuyên truyền đi vào những vấn đề cụ

thể nhằm nâng cao chất lượng đào tạo. Đó là ý kiến về đào tạo phóng viên ảnh của ThS. Nguyễn Tiến Mão, ThS. Phan Ái, nhà báo Nguyễn Vinh Quang; "Vài ý kiến chia sẻ trong dạy và học môn phỏng vấn" của ThS. Lê Thị Nhã, "Công tác giảng dạy môn học Tổ chức nội dung và trình bày báo ở khoa Báo chí" của ThS. Hà Huy Phượng; "Từ Hán - Việt và kỹ năng sử dụng từ Hán - Việt cho sinh viên báo chí" của TS. Vũ Thị Kim Hoa; "Tổ chức tập huấn kỹ năng truyền thông và quan hệ công chúng cho sinh viên báo chí" của ThS. Đỗ Thị Thu Hằng; và các ý kiến của ThS. Nguyễn Tiến Hải và ThS. Đinh Thị Chính trong việc đánh giá chung về thực tiễn dạy - học sinh viên báo chí hiện nay. Một số ý kiến khác lại đi vào phân tích những vấn đề cụ thể hơn, như: "Kỹ năng phỏng vấn trẻ em", "Truyền hình với Trẻ em - Trẻ em với Truyền hình", "Mấy vấn đề về việc phát triển các trang báo, trang tin điện tử về trẻ em và cho trẻ em hiện nay"...

3. Trong bối cảnh mới, hội nhập kinh tế quốc tế hiện nay của đất nước, nhiều ý kiến tham luận đã đề cập tới vấn đề làm báo đối ngoại, những yêu cầu đặt ra đối với người làm báo kinh tế ở Việt Nam vào thời điểm hiện nay... Đáng chú ý là vấn đề thông tin đối ngoại. "Thế giới hiện nay đang trở nên kết nối chặt chẽ với nhau hơn bao giờ hết, nhưng điều đó không có nghĩa là cách tư duy mỗi dân tộc bị xoá nhòa để thay bằng một lối tư duy chung. Thông tin đối ngoại chỉ được coi là 'trúng' và 'đúng' nếu nó chuyển được thông điệp mà Đảng và Chính phủ Việt Nam mong muốn theo đúng cách thức diễn đạt của người nước ngoài và người Việt sống lâu

nằm ở các nước đó" (Nhà báo Lê Minh Quốc. *Làm báo đối ngoại: lối đi nào cho hiệu quả*). "Làm báo là một nghề đặc thù. Học làm báo được chứ không dạy được làm báo. Học việc thì phải từ những người biết việc. Nhưng thực tế rất ít nhà báo thực thụ đang giảng dạy ngành báo chí" (Nhà báo Đà Trang. *Truyền "đạo" và truyền "lửa"*).

Tại Hội thảo, một số tham luận của các sinh viên cũng được các đại biểu rất quan tâm. Đó là các ý kiến của những sinh viên đang được đào tạo trên ghế nhà trường – phía người học. Trước tiên là "Báo cáo tổng kết đợt lấy ý kiến sinh viên lớp 27B về việc nâng cao chất lượng dạy - học báo chí" của tập thể lớp Báo in 27B, Khoa Báo chí, Học viện Báo chí - Tuyên truyền. Một trong những đề xuất được nêu trong tham luận là: "Tạo điều kiện cho sinh viên được tiếp cận với những người làm báo nổi tiếng để chia sẻ kỹ năng nghề nghiệp, thời gian đi thực tế cần phải tăng cường nhiều hơn, kết hợp dạy và học ngay tại hiện trường thì đó mới chính là những bài học khó quên". Sinh viên năm thứ 4 lớp Báo in 24A1 Mai Kiều Tuyết có tham luận: "Sinh viên báo chí, những vướng mắc và bài học từ thực tập nghiệp vụ" cho rằng, sinh viên thực tập bị "áp lực chỉ tiêu tin bài" chi phối rất nhiều sức lực thời gian, giảm đi việc học nghề trong thực tế. Và khi lao vào thực tế, tham luận đặt ra câu hỏi: *"Lý thuyết có thừa không?"* "Câu trả lời từ sinh viên sẽ là *không thừa, nhưng có nhiều phần hình như... không dùng đến...*".

Một ý kiến tham luận đáng chú ý khác tại Hội thảo là của Nguyễn Minh Nguyệt, một đại biểu là lưu học sinh Việt Nam tại Mỹ về vấn đề "Truyền

thông phát triển - một hướng đi mới cho báo chí ở các nước đang phát triển". Tuy nhiên, tham luận cũng chỉ mới tiếp cận về khái niệm truyền thông phát triển, xem xét mối quan hệ của truyền thông phát triển với báo chí công chúng và khả năng truyền thông phát triển phát triển hiệu quả tại Việt Nam... chứ chưa có được những phân tích sâu trên cả bình diện nghiên cứu lý thuyết và ứng dụng trong nước.

4. Đi sâu phân tích, đóng góp ý kiến cho sự nghiệp đào tạo báo chí - một nghề hết sức đặc thù này, các nhà khoa học đã góp nhiều ý kiến bổ ích. GS., TS. Dương Xuân Ngọc với ý kiến ở tầm vĩ mô "Về định hướng công tác đào tạo báo chí nước ta trong thời kỳ đổi mới, hội nhập quốc tế" đã đề xuất 5 vấn đề. Một trong những định hướng đó là: "Công tác đào tạo báo chí phải trên cơ sở đảm bảo sự thống nhất hữu cơ giữa nhà trường (cơ sở đào tạo), viện nghiên cứu báo chí và cơ sở sản xuất báo chí (cơ sở đài, báo) theo hướng: cơ sở sản xuất đặt yêu cầu số lượng, chất lượng, loại hình và cũng tham gia đào tạo; viện nghiên cứu báo chí nghiên cứu xây dựng chiến lược, sách lược phát triển báo chí bảo đảm là cầu nối giữa đào tạo và sản xuất báo chí; cơ sở đào tạo (nhà trường), thiết kế chương trình, tổ chức biên soạn giáo trình, tổ chức và trực tiếp tham gia vào quá trình đào tạo"; Với cách nhìn hoạt động đào tạo đại học báo chí như một quá trình sư phạm đặc thù, PGS., TS. Trần Thế Phiệt đặt ra vấn đề "Đào tạo người làm báo nhìn từ góc độ tổ chức dạy - học". Cách tổ chức đó nhằm biến nhà trường là nơi "không những truyền thụ tri thức mà phải coi trọng cả lối sống cho người làm báo, dạy cách tự học,

dạy phương pháp tự học cho sinh viên..."; Chủ nhiệm Khoa Báo chí, trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội, PGS., TS. Đinh Hường lại nêu và phân tích "Những vấn đề đặt ra và giải pháp nâng cao chất lượng đào tạo của khoa Báo chí, trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn hiện nay". Báo cáo đã tổng kết "đầu ra" của người học hiện nay "rõ ràng được 'mở' rất nhiều. Trước đây nhiều ngành khác lan toả vào hoạt động báo chí, thì nay, báo chí cũng phải thâm nhập mạnh mẽ vào các lĩnh vực khác của đời sống xã hội". Cho nên "chúng ta không nên sợ đào tạo thừa, chỉ sợ không chất lượng".

Qua những ý kiến đóng góp tại Hội thảo, có thể thấy rằng những biến đổi nhanh chóng của bối cảnh trong nước và quốc tế đã phần nào dẫn đến những thay đổi mạnh mẽ của hoạt động báo chí nước ta, trong đó có nhu cầu của các cơ quan báo chí đối với sinh viên báo chí sau khi ra trường và đặt ra cho công tác đào tạo báo chí những yêu cầu mới. Như vậy, để đáp ứng nhu cầu của xã hội hiện nay, cùng với việc tiếp tục đổi mới nâng cao tư duy tổ chức, quản lý đào tạo báo chí còn phải có sự đầu tư về trang thiết bị kỹ thuật và bổ sung thêm các cán bộ kỹ thuật để nâng cao chất lượng công tác đào tạo. Việc cải tiến mạnh mẽ hơn nữa phương pháp dạy và học báo chí là tăng khả năng nghiên cứu, khả năng khái quát thực tiễn cho sinh viên... Thực hành là rất cần thiết và không thể

thiếu trong quy trình giảng dạy, đặc biệt trong giảng dạy nghiệp vụ báo chí. Và, "các thầy cô giảng dạy báo chí cần đặt nặng tính thực hành cho sinh viên,... đặc biệt là coi trọng việc truyền "đạo" (đạo đức báo chí) và truyền lửa cho sinh viên" (Nhà báo Đà Trang. *Truyền "đạo" và truyền "lửa"*); với những môn học chuyên ngành về sáng tạo tác phẩm báo chí, yêu cầu đặt ra là *muốn hướng dẫn được sinh viên làm thực hành thì thầy phải giỏi nghề, thậm chí thạo nghề* (PGS., TS. Đức Dũng. *Đổi mới tư duy đào tạo báo chí*).

Tóm lại, Hội thảo đã xới lên một vấn đề không hề cũ: *đào tạo báo chí làm sao đáp ứng được nhu cầu xã hội đang ngày càng phát triển*. Từ ý kiến của người trực tiếp tham gia giảng dạy, ý kiến của các cơ quan báo chí - nơi tiếp nhận nhiều thế hệ sinh viên ra trường, và nghe ý kiến của sinh viên, Hội thảo nhận thấy rằng: Hoạt động đào tạo dù đã có nhiều thành tích nhưng vẫn tồn tại nhiều bất cập. Với những ý kiến đóng góp chân thành, có trách nhiệm, các tham luận sẽ được nghiên cứu, đánh giá. Và nó sẽ là những dữ liệu có giá trị để những người lãnh đạo, quản lý, những nhà giáo trực tiếp giảng dạy tại Học viện Báo chí - Tuyên truyền làm cơ sở để cải tiến, đổi mới hoạt động đào tạo, ngày càng đáp ứng nhu cầu xã hội hiện đại và phát triển.

